

¡Quién sabe si V., al firmar dicha carta, se hallaba en idéntica situación con el Sr. Sevilla!...

Yo creo que no hay mejor base para la apreciación de las probabilidades de triunfo de las candidaturas nacionalistas, que la estadística de las elecciones pasadas.

Si no me equivoco, tanto el Sr. Catalino Sevilla como los Sres. Mamerto Manalo, Octavio Amado y otros, son amigos muy íntimos del Sr. Lope K. Santos, y todos son de credo nacionalista. Yo pregunto ahora: ¿á qué vienen á disputar nuevamente á este señor la preferencia para el cargo de Gobernador, cuando semejantes disputas han llevado siempre al Nacionalismo á la bancarrota? Por qué no respetar el turno que reiteradamente ha establecido el pueblo elector de los candidatos nacionalistas durante las pasadas elecciones, ya que no todos pueden ser á la vez gobernadores de esta provincia? A qué ese empeño de acentuarse la campaña por cada candidato, cuando todos en vez de consumir sus esfuerzos en fines egoístas, pueden y deben sacrificarse en aras de la unidad, amándose en favor del candidato que la elocuencia del resultado de las dos pasadas elecciones ha demostrado ser el más popular, el más fuerte y el más llamado á sustituir al gobierno estacionario de los federales?.....

Yo llamo la atención del Sr. *L. Gabriel* y de todos los buenos nacionalistas de la provincia, así como la del actual Centro Ejecutivo del Gran Partido, hacia el nuevo peligro de derrota que nos amenaza, en vista del fratrícida empeño de algunos correligionarios nuestros. E invoco el patriotismo y la sensatez de los mismos candidatos, para que no se repita el triste espectáculo de nuestra derrota por una infundada é injustificable división.

Que los progresistas no tengan ya que obséquiarlos con banquetes como á sus mejores leaders y propagandistas.

¡Y que el Dios de las misericordias nos libre ya de tanto mal!

JUAN BALTAZAR.

Ang unang pagpatay

(ALAALA KAY GAT ANDRES BONIFACIO)

Nálulugmók sa maráwal na pagkairíng ang lahí nina Sikatuna; sa kanyáng likód ay ná-papataw ang bigít ng isang kapangyarihang gánid, napapakó ang mǵa kukó ng isang bayang masakín.

Ang pulóng Maligaya'y isang duláan ng pag-kawakawak, ng kapaslanǵá't panglulupig, ng pag-apí ng táo sa kapwá táo't pag-alipin ng bayan sa kapwá bayan. Isang dáng, isang lúhog ng nasaibabá sa mǵa batúgang sumasa-itaas, ay nagkakabungá ng di masayod na pag-kaamis. Sa mataas na lukluka'y nálilikmó ang matalas na sundáng ng kaharian, sa ibabá'y nátatayá ang mǵa kulang palad na líg, at sa gitna'y ang dí masupil na kapangyarihang pi-

napanǵinoon ng lahát, na nagpapasiyá sa pag-duduóp ng dalawang náunna.

Saáng di sa ibabaw ng ganitong lúsak, sa himpapawid ng isang mundong tigmák ng luhá ng sangkatauhan, ay magaalimpuyó ang hanǵin ng panghihiganting kakilakilabot. Dí lagiñg malamíng ang tubig, ni mapayapá ang karagatan, ni malakás ang balikát ng alipin; ang tubig ay kumukuló, ang dágat ay dumadalu-yong at ang balikát ay nahahapó, at isa abá kung magkágayon na!

Ang Malayo'y napukaw sa pagkakáhimbíng. Sa matinyás na awit ni Natura na lubháang mayama't nápakadukilá sa magandang lupáing yaón, ang diwá ng lahi'y kinalong ng habág sa haráp ng kasakitsakit na pagkakutyá. Sa pusó ng Malayo'y nagingǵas ang di maulatang poót, at sa kanyang noo'y humilip ang unós ng panghihimagsík. ¡Súkat na ang bigít ng tanikalá! súkat na ang di gagaanong pagtitiis! súkat na ang kapangyarihan ng mapang-alipin!...

“Waláng Katúbusan, walang Kalayáang nátamo ng hindi pinamuhunanau ng maraming dugó, dusa't kamatayan... Mamatay sa digmá ay kabayanihan kung sa pagtatangól ng mǵa katuwiran ng sariling lahi't ng linakhang Bayan”.

Ganitó ang dalít na mulá sa dako roón ng mǵa dágat ay inihahatid ng alingawngaw sa kapuluan ng Maligaya. Parang palasóng tumudlá sa kaibuturan ng kaluluwá ng isang anak-bayan ang mǵa pangunǵusap na iyon, mahiwagang pangunǵusap na anaki'y nagbubó ng lakás sa tigagál niyang mǵa bisig.

—Dumatíng na ang dakilang sandalí ng pagtupad ko sa aking katungkulan. Ang gúbat na ito'y makikinyig mámayá sa aming sumpáan, manood sa mahigpít naming mǵa pagyayakap at mag-iingát ng mǵa hulíng sinǵaw ng aming pusó...

Ang nagsasalitá ng gayo'y si Gat Ipoipo.

Táong inianák sa banig ng karálitaan, ay buong nakalásáp ng mǵa kapáitan ng búhay na apí sa ilalim ng kumpás ng walang awáng panginooon, Inangkin ang sákit ng kanyang lahi, ang himutók ng kanyang bayan, at isang araw na ang mapanguling na langít ay nasasaputan ng mǵa úlap, ay inihiyaw ng boong lakás na maidudulot ng matibay niyang pananalig, ang wikang: ¡¡Mabúhay ang Kalayáan!!

Kumisláp ang mǵa sandata, yumanig ang kaparangán, ang liwanag ng araw ay nagkulimlím. ¡Yari na ang Paghiihimagsík!

Ang kamataya'y nangdahás na sa dalawang pangkát na nag-aaway. Dí naláo't si Ipoipo'y naligid ng bangkay ng kanyang mǵa kábig. May mǵa sandalíng halos masusupil na ang labang ito sa Hilagá; nguni't buháy ang pag-asa ni Ipoipo sa kagandahan ng layon, ay itinaguyod ang kilusáng yaon hangang sa pagtatakip-sílím, na siya't ang kanyang mǵa kawal ay nanumbalik sa loob ng kabubatan.

Ang hiyaw na iyon sa Hilagá'y naging hudáyát

sa ibang poók ng puló. Handá man ó hindi ay kinakailanngang kumilos na ang lahat. Yao'y mġa araw na ng pagbuhukóm.

Sa una pa lamang na alinġawngaw ng punglô'y nanġagtitipon na ang mġa taga Timog. Dito'y malakí ang hukbóng naitatag sa ilalim ng pamamahala ni Tikling, na pinamagatang LAKAN ó kapunupunan ng lahat ng pangkát na nanghihimagsik. Sa kapangyarihan niya'y nararapat din nġang sumailalim si Gat Ipoipo, bagamán ito ang nanġahás na magpáunang magwagaywáy ng bandilang kulay dugó. Si Ipoipo'y ipinasundó ni Lakan Tikling upang gawing kagawad ng kanyang pámahalaan.

—Nauukol na tayo'y magsamasama,—anáng mataas na punò,—bumuó ng iisáng lakás na maihaharáp sa mġa kaaway at nang di tayo magahís. At sapagka't akó ang inihalál na Lakan ng tanang kaadhiká natin, hinihingi kong ikaw'y kumilala't yumukód sa akin ng makáitlò.

—Mahál na punò, ipagpatawad mo pong ipabayag ko ang aking malabis na pagkakananghá. Diyata't naganap ang ganyang mġa salitaan ng di man lamang pinagsangunian ang mġa taga Hilagá? Kay bilis namang magpasyá ng mġa taga dakong ito!

—Kinakailanġan ng panahón. Makinyíg ka, Ipoipo: alang-alang sa iyong mġa ginawa'y inihalál katang isá sa mġa kagawad ng Mataas na Sangunian...

—Marami pong salamat. Nġuni't dinaramdam kong di matanggap ang alók mo pong karamġalan, pagka't sáplilitang mananatili ako sa aking poók upang tibayan ang talibá sa ating mġa kaaway. Kung talikdán ko ang Hilagá, walang pagsalang di mawawakawak ang kapalaran ng di kakaunting kapatid natin doon. Tangi sa rito, ang poók na iyo'y naapupong sa písod ng lakás ng mġa mangagahís, at doo'y magamán ang pátuluyang paglusob sa kanilá sakaling makalapit na't makakubkób ang karamihang kawal natin.

Hindi nasiyáhan si Lakan Tikling sa ganitong mġa paliwanag ni Ipoipo. Ang di pagkilala nitó sa kanyang kataasan, ang pagtangí sa katungkulang inihahandog at ang pagbalik sa Hilagá upang mamatnubay sa mġa naiwang kábig, ay pawang naglaláng sa kanyang loob ng malaking panġambá. Nagaalaalang baka ang kanyang pagka-Lakan ay mapawing ng kapangyarihang matutuklás ng kabantogan ni Ipoipo, pagka't noo'y balitá na ang pagkabayani nitó sa kapuluan ng Maligaya. Kinakailanġang huwag may makasasagwíl sa kanya, na siya'y kilanling punò ng lahat ng punò at yukurán ng tanan. Makasandali'y nagwiká sa kausap:

—Kay dalí mong pahalatá! Sa iyong mġa panġunġusap, sa iyong mġa kilos, ay nádadamá ko ang katotohanan ng mġa sumbóng ditong laban sa iyo. Ikaw'y isang imbing alipin ng mġa manglulupig, na nġayo'y nakikihalubilo sa mġa anak-bayan upang siyang maglugsó ng kilusáng ito pagkatapos. Hindi ka makalayó sa

kutà ng kaaway, pagka't sa kanila'y tumatangap ka ng atas at nagsusulit naman ng aning mġa ginagawá.

Nagdilím ang mukhá ni Gat Ipoipo ng má-rinġig ang gayong mġa salitá, at nanġanġatál na sumagót:

—Máginoo, mangyaring bawlin mo ang lahat ng isinaysay, na sumusugat sa dalisay kong mġa damdamin. Hindi ang táong kakahapunin lamang ang magsusúrot ng pagtataksil sa aking mġa gawá. Magsabi ang mġa kaparangang iyang pinaglamayan ng aking mġa paa, ang mġa yunġib sa Mabató na di mimsinsang nag-alay ng malamig na hihigán sa katawán kong hapó, at nadilig ng maraming luhá ng waring nababanaagan ko ang pagkáparuól ng aking mġa pag-asa; magsabi silang lahat kung sa dibdib na ito'y nápatuón ang kurós na parangal ng Hari, ó nápahilig ang kurós ng sákit ng aking Inang Bavan... Ako'y nagsusukáb! Oh! Di pa kayó nagkasiyá sa pag-abá sa akin, at nġayo'y binibintanġán pa ako ng isang marunġis na kaasulín. Salamat pò, máginoo!...

At pagkawiká nito'y tumalikód si Ipoipo at umalis.

Hindi nakaimík ang Lakan. Parang nápatdá sa pagkakaupó at nasuslan ang mġa labí. Isang titig ng pangigilalás ang tanġing naisunod sa bayaning pumapanaw.

Ang galit at panġambá'y nagkáhalong bumaklá sa kanyang dibdib; libolibong kaisipán ang naglógós sa kaniyang panindim. Ano't gayon na ang pagkawalang pitagan ng pinunong iyon? paglibák ba kayá ang ipinahalatá ng kanyang inasal? anóng kahulugán ng mġa hulng panġunġusap na iniwan niya? lumayó ba kayáng may imbót na makapanghiganti?... Ganitó ang sa sarili'y naitatanóng ng palalag Lakan.

Sa hagdanan, isang magalang na bating ná-rinġig sa gawing likurán ang ikinápalingón ni Ipoipo. Pinabalalik siyang sandali ng panġulong punò.

Pinihit ang kanyang mġa paa't muling pumamahik.

—Ibig kong liwanagan mo 'ang iyong pagbabalá,—ang saad ni Tikling—Nais mo bagáng magmatigás sa iyong punò?

—Sino ako't sino ka po naman upang mangyari ang gaya ng iyong ipanġunġusap? Nag-sadyá ako rito sa paniniwalang kapatid din ang matatausin ko; nġuni't hindi gayón, kundi panġinooon palá.

—Súkat na, Ipoipo; kilala ko ang iyong mġa hanġad. Uuwí ka upang ipagbigay-alan sa kaaway ang boong námasid mo rito. Napakamahal ng salaping sa iyo'y naibayad nilá! Kung tunay na kampón ka ng Paghihimagsik, nararapat mong kilanli't igalang ang kanyang kataastaasang punò. Bandáy! Kung sa kanilá'y ipinagbili mo ang iyong paglilingkód, sa aki'y ipagbili mo naman ang iyong hiniġá...

—Nġitaġít...!— ang nangigiti sa naihiyaw

nḡ bayaning naḡinḡinḡ, putláng-putlá't dugúan ang mḡa matá.

—Mḡa tánod, gapusin ang táong itong tiktík nḡ mḡa kaaway!

Hinandulóng nḡ karamilang kawal si Ipoipo; isinubasob, at sa isang igláp ay nalibid nḡ tali ang boong katawán.

Limáng putók na náringḡig nḡ kinahapu-

nan sa síwang nḡ dalawang buról, ang siyang naglimbág sa Kasaysayan nḡ Paghíhimagsík sa pulóng Maligaya, nḡ unang karumaldumal na pagpatáy nḡ isang Bayani nḡ kanilang Katúbusan, nḡ kahapishapis na pagkasawí nḡ isang anak-bayang siniyál nḡ Kasakima't Panḡimbuló...

CELSO.

Monumento sa Dakilang Bayani

Malaong panahong nabibitin ang panukalang makapagtayó dito sa Pasig nḡ isang karapatdapat na alaala sa marilag na amá nḡ ating mḡa kalayaan, panukalang sa banta nami'y magaganap na ayon sa paanyayang ikinalat sa iba't ibang bayan nitong lalawigan, na gamito ang pagkakasabi:

POR RIZAL

La idea de que la provincia de Rizal tenga un "Monumento" dedicado á la memoria del héroe á quien debe su nombre, ha sido y sigue siendo tan popular en esta provincia, que más de una vez se han manifestado iniciativas y proyectos para la realización de tal idea. Ella, no obstante, no ha tenido hasta ahora la conveniente realización por motivos y circunstancias desconocidos, lo cual ha dado lugar á la formación de un Comité que trate de los medios de llevar el proyecto adelante, Comité compuesto de los señores Octavio Amado, Ambrosio Flores, Fermín Paz, Silvestre Apacible y Servando de los Angeles.

El primer acuerdo de este Comité ha sido el de promover un miting magno atrayendo al mismo á todas las personas de buena voluntad de la Provincia, donde exploradas las opiniones de todas se pueda proceder á la elección de los Comités convenientes y tratar de los medios más conducentes para llevar á cabo tan patriótica idea.

En su virtud, este Comité tiene el honor de invitar á V. al miting que con dicho objeto tendrá lugar en la casa del Sr. Angel Asunción, sita en la Calle Real del barrio de Bambang de esta capital, el domingo 2 de Mayo próximo, á las 3 y $\frac{1}{2}$ en punto de la tarde, agradeciéndole de antemano su atención, en la seguridad de que hoy como siempre no se desmentirá el patriotismo de que ha dado V. tantas pruebas.

ALANG-ALANG KAY RIZAL

Ang panukalang magkaroon ang lalawigang Rizal nḡ isang "Monumento" na alaala sa Bayaning kanyang kasanḡay, kaylan man ay pasalak at malaganap sa lalawigang ito, na di na minimsang nápahayág ang ilang balak at mḡa palagay upang matupad ang gayong panukalâ. Datapwa't hanga nḡayo'y di pa naisasagawang lubós, sanhi sa mḡa balabalaking kapinsalaang hindi naturan, bagay na naging dahil nḡ pagtatatag nḡayon nḡ isang Lupong hahanap nḡ paraan upang ipagpatuloy ang nautil na munakalâ, Lupong binubú nḡ ng. Gg. Octavio Amado, Ambrosio Flores, Fermín Paz, Silvestre Apacible at Servando de los Angeles.

Ang unang minarapat nḡ Lupong ito ay ang pagdaraos nḡ isang malaking pulong at anyayahan ang tanang may magagandang loob sa lalawigang ito, upang kung maunawa na ang pasyá nḡ lahat ay magawâ ang paghabalál nḡ mḡa kailanḡang Lupon at pag-usapan ang lalong mḡa tumpák na paraan sa ikatutupad nḡ ganyang napakadakilang panukalâ.

Susog sa bagay na ito, ay ikináranḡal nḡ Lupong nábangit na anyayahan kayó sa pulong na gagawin sa bahay ni G. Angel Asunción, daang Real nḡ nayon nḡ Bambang nḡ pangulong bayang ito, sa araw nḡ Lingo, ika 2 nḡ papasok na Mayo, sa tadhanang ika 3 at kalahating oras nḡ hapon, tuloy ipinagpapauná ang pagkilalang loob sa inyong paunlák, lakip ang pag-asang nḡayon at kaylan man ay di nabubulanan ang inyong pagkamakabayang laging ipinamamalas.

Pasig, 21 de Abril de 1909.

Tungkol sa isang pamagát

Nagpasabi sa amin ang kumathâ nḡ salaysay na may ulong "Mapaghinala...!", na sumasa ikasiyam na mukhá nḡ bilang na ito, upang baguhin ang kanyang pamagat na *Taga-ulap*, nḡuni sapagka't nḡ aming tangapin ang pasabing yaon ay nalimbag na ang naturang mukhá, kaya't dinaramdam namin ang di pagkasunód nḡ pita nḡ giliw namin katulong.

LOS OPERARIOS FILIPINOS

Almacén de comestibles y bebidas
del país y del extranjero.

CENTRAL:

SUCURSAL:

6 Villalobos, Quiapo 277 Tabora, S. Nicolas
MANILA, I. F.